

УДК 027.7(477.43) : 004.738

Айвазян О. Б., Мацей О. О.
(м. Хмельницький)

РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У ФОРМУВАННІ ТА ПРОСУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ВИШУ

У статті досліджується досвід роботи бібліотек ЗВО Хмельниччини з формування, збереження та просування інтелектуальних ресурсів, корпоративна діяльність та робота з електронними ресурсами.

Ключові слова: НБ ХНУ, бібліотека ЗВО, веб-сайт бібліотеки, електронна бібліотека, інституційний репозитарій, ресурсна база бібліотеки, краєзнавство.

Бібліотекам закладів вищої освіти Хмельниччини, які є чи не найбільшими осередками регіональних інтелектуальних ресурсів, відводиться головна роль в їх організації, збереженні та просуванні.

Інтелектуальним ресурсом вишу є всі результати інтелектуальної діяльності провідних вчених і фахівців університетів, які формуються в процесі освітньої, наукової, науково-технічної діяльності [7].

Проблемі роботи з ресурсною базою бібліотек вишів приділено багато уваги на сторінках фахових видань. Окремі напрямки цього питання досліджували і фахівці та науковці Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек ЗВО: Л. В. Дитинник, Р. В. Драчук, В. С. Прокопчук, В. В. Фоміних О. М. та інші [2, 3, 5, 6].

Однак питання роботи саме з інтелектуальними ресурсами, особливо їх просування у світове наукове середовище, для бібліотек нашого регіону все ще залишається актуальним і недостатньо вивченим.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан роботи книгозбірень вишів області з питання організації інтелектуальних ресурсів, їх аналітичного опрацювання та надання доступу до них широкому колу наукової спільноти, визначити основні напрямки співпраці книгозбірень області з метою поширення інформації про інтелектуальний потенціал навчальних закладів Хмельниччини.

Розпочнемо з традиційних колекцій авторів – праць викладачів вишу, які збирає бібліотека як частину окремого краєзнавчого фонду. Цей фонд є перлиною кожної бібліотеки ЗВО і обов'язковим елементом її роботи з фондом. Крім монографій, підручників, навчальних посібників та інших матеріалів, у цьому фонді зберігаються періодичні наукові видання університету: журнали та

збірники наукових праць. Важливу частину інтелектуального ресурсу становлять неопубліковані праці – дисертації та звіти з НДР. Доповнюють краєзнавчу колекцію видання з історії університету, його підрозділів. Саме цей фонд використовується у проведенні іміджевих масових заходів, пов'язаних з діяльністю вишу – наукових конференцій, зустрічей із вченими, презентацій, а також у навчальному процесі. Щороку на таких заходах експонується понад 3 тис. наукових праць співробітників університетів та студентських робіт з фондів бібліотек об'єднання [4].

Особливе місце в популяризації наукового доробку викладачів займають виїзні книжково-ілюстративні виставки, які містять не тільки наукові праці викладачів, підручники, а й патенти, звіти з НДР тощо. До прикладу, за минулий рік НБ ХНУ проведено 7 таких виставок, а НБ ПДАТУ – 11.

Вагому частину краєзнавчої, інтелектуальної колекції складають бібліографічні матеріали, створені на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації, які допомагають розповсюджувати інформацію про науковий доробок університету та його історію шляхом продукування різноманітних списків літератури, біобібліографічних та тематичних покажчиків. Наприклад, у 2018 році бібліотеками об'єднання підготовлено 20 покажчиків, з яких найбільше створено бібліотеками КПНУ ім. І.Огієнка та ПДАТУ (8 та 6 відповідно). Вони стосуються історії вишів, їхніх кафедр, дослідження рідкісних фондів, біобібліографії та публікацій викладачів. Варто відзначити роботу бібліотеки КПНУ з видання п'ятого випуску Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка із серії «Бібліотекознавство. Книгознавство», участь працівників бібліотеки ХУУП в укладанні часопису «Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права», бібліотеки ХГПА у створенні біобібліографічних покажчиків. Бібліотеки ХКТІ та ХНУ спеціалізуються на створенні електронних продуктів, які представлені на сайтах книгозбірень. Зокрема, покажчик «Доктори наук, професори Хмельницького національного університету» наразі містить 58 розділів і має гіпертекстові посилання на повнотекстові ресурси.

З огляду на кількість виданих покажчиків (45%) можемо зробити висновок, що бібліотекарі все частіше віддають перевагу створенню саме електронних ресурсів через їх дешевизну та доступність широким колам користувачів. До таких ресурсів ми можемо віднести і видання для бібліотек нашого об'єднання на сайті НБ ХНУ: матеріали науково-практичних конференцій; інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі»; щорічне аналітично-інформаційне видання «Бібліотеки закладів вищої освіти: цифри та факти» тощо.

Поступово електронні видання стають досконалішими, доповнюються гіперпосиланнями на повні тексти і перетворюються на повноцінні БД, в яких

можливий пошук за кількома параметрами. Так, на базі покажчика «Доктори наук, професори ХНУ» поступово спільними зусиллями створена корпоративна БД «Науковці Хмельниччини» з можливістю пошуку як за алфавітом, так і за галузями знань. Наразі ведеться робота зі створення англomовної версії цієї БД. Тому в Положення про зведену базу даних «Науковці Хмельниччини» будуть внесені доповнення, відповідно до яких усі учасники проекту мають подавати коротке авторське резюме про наукову діяльність англійською мовою.

Досвід роботи з організації корпоративних БД «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області» та «Науковці Хмельниччини», діяльність бібліотек зі створення краєзнавчих каталогів, обговорення розвитку краєзнавчої діяльності на конференціях, засіданнях спілки краєзнавців, президії регіонального відділення УБА Хмельницької області дають можливість говорити про створення єдиного краєзнавчого електронного порталу, який забезпечив би доступ усім бажаючим до повних електронних текстів краєзнавчих видань, наукових праць закладів вищої освіти області, краєзнавчої публіцистики, інформації про науковців, бібліотекарів та знаних людей нашого краю. Це складна робота, яка повинна об'єднати зусилля всіх бібліотек області, що сприятиме формуванню та просуванню інтелектуальних ресурсів Хмельниччини у світове середовище.

Приклади такої роботи з науковим доробком викладачів мають бібліотекарі вишів, які вже працюють над створенням повнотекстових баз даних - електронних бібліотек та інституційних репозитаріїв, що позиціонують наукову, дослідницьку, освітню, просвітительську діяльність навчальних закладів у відкритому інформаційному просторі. Сьогодні репозитарії функціонують у 5-х бібліотеках об'єднання. Загальна кількість представлених документів в інституційних репозитаріях по об'єднанню складає 13514[4].

Інтелектуальні ресурси є вагомою складовою електронних бібліотек університетів. У 2018 році започатковано електронну бібліотеку Хмельницького університету управління та права. У даний час вже всі книгозбірні нашого методичного об'єднання мають електронні бібліотеки, які поповнюються новими виданнями та розділами.

Так, на сайті НБ ХНУ започатковано нові розділи - БД «Наукові конференції Хмельницького національного університету», «Автореферати дисертацій, захищених у Хмельницькому національному університеті». Протягом року відвідувачі бібліотеки КПНУ мали тестовий доступ до повнотекстової бази даних електронних документів «Polpred.com.». У роботі з періодичними виданнями НБ ПДАТУ займалася створенням та запуском сайтів журналів на базі загальнодержавної технологічної платформи «Наукова періодика України», зокрема «Подільський вісник: Сільське господарство, Техніка, Економіка», «Економічний дискурс», «Професійно-прикладні

дидактики» та підготовкою і завантаженням поточних випусків журналів до наукометричної бази «IndexCopernicus».

Важливо, що інформація про всі електронні видання відображена в ЕК бібліотек, а доступ до них здійснюється через веб-сайти книгозбірень, які сьогодні стають вагомими інформаційними порталами в освітньому середовищі університетів.

Новітні технології розширили можливості інформування про наукові ресурси бібліотек з метою їх просування та використання. Саме сайт є сполучною ланкою між користувачами та електронними ресурсами. Сьогодні спостерігається тенденція збільшення кількості звернень до сайту. Якщо 2017 року на сайти бібліотек об'єднання зверталися понад 580 тис. разів, то вже наступного – таких звернень було більше ніж 760 тис.

Бібліотека ХКТЕІ 2018 р. створила власний сайт (до цього була сторінка на сайті інституту), таким чином на сьогодні 70 % бібліотек об'єднання мають власні сайти, інші - сторінки на сайтах навчальних закладів.

Вагомим елементом у системі інформування стали соціальні мережі, які бібліотекарі використовують також і з метою обміну досвідом роботи з ресурсами. Всі бібліотеки об'єднання представлені в мережах, але варто відзначити бібліотеку ХКТЕІ, яка минулого року створила сторінки бібліотеки в соціальних мережах Інстаграм та Фейсбук, і на які щодня подавалася нова інформація. Щотижня проводилися «Флешбуки» - презентації книг за спеціальностями навчального закладу. Започатковано нову форму презентації останніх надходжень у соціальних мережах та на сайті бібліотеки – «Книжкові натюрморти».

У сучасній науці багато уваги приділяється розвитку наукових досліджень та інформуванню про них. Позитивно вплинуло на розвиток цього процесу надання доступу трьом університетам області до БД WebofSciense та Scopus (ХНУ, КПНУ, ПДАТУ), де зосереджені інтелектуальні ресурси науковців зі всього світу. Бібліотеками нашого об'єднання на допомогу науковцям на сайтах створено сторінки «Наукометрія», які включають розділи: нормативно-правова база, створення авторського профілю, науковці навчального закладу в наукометричних базах даних, університет у національних та світових рейтингах, корисні посилання тощо. З метою спрощення пошуку інформації підготовлено «Рекомендації з пошуку публікацій та видань, що індексуються наукометричними базами даних, для учасників освітнього процесу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка»[4].

Ще одна важлива функція книгозбірні – упорядкування профілів університету для спрощення пошуку публікацій викладачів вишу у наукометричних БД. З метою створення поєднаного профілю НБ ХНУ проведена ретельна робота щодо відбору всіх можливих варіантів організації,

для уникнення помилок при індексуванні публікацій до авторів доводиться інформація про необхідність використання офіційної назви (українською, англійською) та її скорочення за статутом університету [1].

Слід зауважити, що сьогодні в Україні книгозбірні університетів займаються реєстрацією журналів вишів у наукометричних БД, визначають індекси DOI статтям науковців університету, консультують щодо вибору журналів для публікацій, надають інформаційно-консультативну допомогу вченим у реєстрації в ідентифікаторах ORCID, GoogleScholar, Scopus, Researcher ID, навчають студентів написанню наукових статей (структурі статті), визначають h-індекс тощо. Зрозуміло, що умови праці, кількість працівників та їх досвідченість, відношення університетської спільноти до можливостей бібліотек значно впливають на рівень участі бібліотек у цих процесах, але об'єктивна реальність така, що в недалекій перспективі книгозбірні закладів вищої освіти будуть займатися цією роботою постійно, стануть опорними пунктами вишів у науко метричній діяльності як центри збереження, доступу, аналітичного опрацювання інтелектуальних ресурсів вишу.

Таким чином, бібліотеки ЗВО Хмельниччини відповідають вимогам сьогодення по роботі з інтелектуальними ресурсами вищої школи, здійснюють заходи з формування наукових фондів та електронних колекцій, сприяють їх збереженню та популяризації, допомагають науковцям у використанні світових наукових ресурсів, організовуючи доступ до всесвітньовідомих наукових платформ та БД. Однак сучасні умови вимагають об'єднання власних ресурсів в інформаційні корпоративні портали з метою полегшення пошуку краєзнавчої інформації та доступу до неї. На теренах нашої області об'єднаними центрами під егідою УБА можуть стати обласні методичні центри - обласна універсальна наукова бібліотека та наукова бібліотека Хмельницького національного університету, до яких приєднуються бібліотеки усіх відомств.

Список використаних джерел:

1. Бичко О. М. Бібліотека вишу: популяризація та використання наукометричних ресурсів. *Науково-комунікаційний простір бібліотеки ЗВО: вимоги часу та реалії* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 1-2 листоп. 2018 р. Миколаїв : НУК, 2018. С. 4–8.
2. Дитинник Л. В. Фонди рідкісних видань та стародруків, що знаходяться у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. *Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії : від витоків до сьогодення* : істор. нарис. Хмельницький : ХГПА, 2016. С. 21–22.
3. Драчук Р. В. Збереження фондів у бібліотеках: історичний та сучасний аспект *Бібліотека в освітньому просторі* : інформ. бюл.

Хмельницький, 2016. № 22 : Інноваційна діяльність у бібліотеках (за матеріалами фахових публікацій). С. 54–70.

4. Звіт про роботу Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти за 2018 рік. Хмельницький, 2019. 48 с.

5. Прокопчук В. С. Фонд – основа бібліотеки. *Бібліотечна справа на Поділлі: минуле і сучасність* : матеріали наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 21 черв. 2016 р. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 46–52.

6. Фоміних В. В., Кучеренко М. В. Інноваційні технології комплектування бібліотечних фондів. *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство*. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 5. С. 135–139.

7. Щербатюк А. І. Інтелектуальний ресурс сучасного вищого навчального закладу. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-1544/> (дата звернення: 15.04.19).

THE ROLE OF ACADEMIC LIBRARIES OF KHMELNITSKY REGION IN FORMING AND PROMOTING INTELLECTUAL RESOURCES OF HIGHER EDUCATION

Summary. *The article deals the experience of academic libraries of Khmelnytsky region in creating, maintaining and promoting intellectual resources, corporate activities and work with electronic resources.*

Key words: *Library of the Khmelnytskyi National University, academic library, library website, e-library, institutional repository, library resource base, regional studies.*